

Герб нашого славного міста

«Золото добувають із землі,
а знання — із книг»

Відома з XV століття придунайська фортеця Ізмаїл була важливим стратегічним пунктом Туреччини у Бессарабії й зазнала за свою історію багатьох воєнних подій, пов'язаних із «тривалою боротьбою християн за панування над нею», як це зазначалося в описі ізмаїльського герба часів румунського панування. Зокрема, однією з цих воєнних подій була Кагульська битва 1770 року, коли турецькі війська на чолі з полководцем Галіл-пашею були переможені військами Російської імперії під командуванням генерала Румянцева. Саме цей момент в історії міста ліг в основу герба Ізмаїла, створеного на початку XIX століття у відомстві бессарабського обласного землеміра й затвердженого 2 квітня 1826 року: «Щит розділений: на червоному тлі вгорі срібний хрест, унизу півмісяць, а між ними шабля, вістрям обернена догори, на пам'ять про Кагульську перемогу; унизу на срібному тлі зображено воду, ліворуч – берег, а праворуч – ніс корабля, з якого у воду спущений якір на знак відкритого порту».

До речі, верхня частина щита, що мала символізувати Кагульську битву, не мала у своїй композиції натяків на певну політичну кон'юнктуру (зображень двоголового орла, імператорських вензелів тощо), через що могла трактуватися не лише як алегорія конкретної історичної події, але й як символ «боротьби християн за панування над фортецею», серед епізодів якої є й такі, як, наприклад, похід запорозького козацтва на Ізмаїл 1609 року.

Цей мотив «боротьби», хоч і дещо, за словами Р. Климкевича, «зрумунізований», було повторено в іншому символічному вираженні у гербі Ізмаїльського повіту, затвердженому румунською владою 6 жовтня 1928 року: «На червоному тлі золотий лев, що йде праворуч на задніх лапах і тримає у правій передній лапі срібного меча, супроводжуваний з правого боку срібним півмісяцем, а з лівого – золотим трилистковим хрестом, на знак тривалої боротьби молдаван з турками й татарами за панування над цим повітом». Щодо нижньої частини герба Ізмаїла 1826 року із зображенням морського берегу та носу корабля, то того ж 1928 року вона увійшла до герба новоутвореного Кагульського повіту.

Міський герб Ізмаїла, узаконений у 1930 році, також втілював у собі ідею попередніх місцевих геральдичних відзнак: «На червоному щиті срібна зубчаста фортеця, що стоїть над срібним морем; над нею золотий чотирикутний хрест, поставлений над перекинутим срібним півмісяцем. Герб символізує давню Ізмаїльську фортецю й переможну боротьбу християн за панування над цією фортецею. Щит увінчано срібною міською короною із п'ятьма вежами».

Герб Ізмаїла радянської доби мав такий вигляд: фігурний щит, розділений по діагоналі з правого верхнього кута у лівий нижній. Верхня частина щита нижня – зображена у вигляді якорю. На лівій половині щита і молоту, що символізувало приналежність до радянської волізує пам'ятник генераліссимусу, встановлений в Ізмаїлі, гербі він виглядає як золотий силует на блакитному тлі правої частини щита. Силует монументу та верхня облямівка щиту у вигляді золотих бійниць фортеці втілюють героїчне минуле Ізмаїла. Якір символізує специфіку міста – морського порту, центра Дунайського пароплавання. Блакитний колір правої частини символізує рубіж (межу) – ріку Дунай, на якій розташоване місто. Водночас кольорова комбінація лівого і правого тлів щита втілюють важливий елемент Державного прапора УРСР і свідчать про територіальну приналежність міста.

Рішенням Ізмаїльської міської ради від 13 квітня 1992 року старий радянський герб був скасований та відновлений історичний герб 1826 року. Але герб, затверджений у 1992 році, кардинально відрізнявся від історичної емблеми 1986 року. Зокрема, домалювали кораблю вітрила та опущений якір, зобразили хвилі на річці.

Рішенням чергової сесії Ізмаїльської міської ради 4 липня 2016 року було затверджено єдиний графічний зразок герба міста: герб має форму щита у вигляді прямокутника, основа якого виступає у середині нижньої частини загостренням та має заокруглені нижні кути. Щит розділений діагонально з лівого кута. У лівому куті на червоному тлі вгорі срібний хрест, унизу півмісяць, а між ними шабля, вістрям обернена догори. Унизу на срібному тлі зображено воду, ліворуч – берег, а праворуч – ніс корабля, з якого у воду спущений якір, на знак відкритого порту. Наразі герб практично цілковито відповідає історичному оригіналу.

Зміст випуску:

1. Герб нашого славного міста.....с. 1.
2. З історії Бессарабії.....с. 2.
3. Серіков О. О. Козацтво в південній частині Бессарабії.....с. 3.
4. Татаринов І. Є. Взяття Ізмаїла як вирішальний фактор перемоги Російської імперії у війні з Туреччиною 1787-1790 рр.....с. 4.
5. Градоначальник Тучков.....с. 5.
6. Гаврилова Ю. Ізмаїл.....с. 6.
7. Бурка Н. Прекрасне місто Ізмаїл!.....с. 6.
8. Левин С. Жизни истоки (Гимн Ізмаїлу).....с. 7.
9. Левин С. Где трезубец Дуная вознаеся в Черное море.....с. 7.
10. Шиляева Т. В. Ізмаїл.....с. 7.
11. Василюк М. Скільки я по землі мандрував.....с. 7.
12. Маслов Е. Край привольный! Здесь в дельте Дуная.....с. 7.
13. Нові надходження.....с. 8.

З історії Бессарабії

У сучасній буремній час надзвичайно зростає увага до проблем історичного краєзнавства. Процеси й події життя людей на місцях яскраво висвітлюють історичну специфіку й оригінальність краю. Саме тому сучасні історики вважають важливим відтворити цілісну історію південної Бессарабії як унікального регіону, визначити особливості його політичного, соціально-економічного, етнічного та культурного розвитку.

Результатом колективних творчих зусиль істориків ІДГУ стала низка навчально-методичних посібників для репрезентації історії Бессарабії в усій її багатогранності й динамічності. Навчально-методичний посібник «Південна Бессарабія (з найдавніших часів до XVIII ст.)» присвячений історії цього регіону в період первісності та середньовіччя, яка до наших часів є маловідомою. Використовуючи новітній підхід до історичних досліджень, автори критично розглядають добре відомі факти з історії земель пониззя межиріччя Дністра та Дунаю, відомих під назвою Південна Бессарабія, Буджак, Подунав'я, Придунайський край.

Бессарабія – земля між Буковиною, середнім і нижнім Дністром і Прутом, гирлом Дунаю і Чорним морем. На північному сході цей регіон межує з Дністровським лиманом та річкою Дністер, на заході – з Молдовою, на південному заході – з Румунією, на південному сході омивається водами Чорного моря.

Найдавніші сліди людини в межиріччі Дністра і Дунаю виявлені за доби стародавнього кам'яного віку – палеоліту. До пам'яток цієї епохи відноситься стоянка первісних людей у місті Білгород-Дністровському, що датується приблизно 40 тис. років до н. е. Господарство неандертальців – це виключно збиральництво та полювання. На берегах річок поступово розвивалося рибальство.

Мезоліт став періодом значних досягнень людства в опануванні сил природи, вдосконаленні знарядь праці. Основним осередком суспільства вважалася невелика первісна община. Первісні люди зі своїм дерев'яним і кам'яним спорядженням добували харчі, необхідні для існування. В епоху мезоліту відбувалося подальше становлення духовної культури. Знайдена археологами значна частина виробів із кісток, які були свого часу «прикрашені» різноманітними зарубками, ямками, хрестиками, крапками, відтворює процес становлення і розвитку системи лічби та календарних уявлень у первісному суспільстві. Найбільш відомим в Україні та за її межами є мезолітичне поселення поблизу с. Мирне Кілійського району.

В неоліті удосконалюються знаряддя праці. Людина переходить до нової форми господарства – землеробства і скотарства. З'являється посуд з опаленої глини. Новим видом виробництва стає прядіння.

Епоха міді (енеоліт) характеризується як період подальшого вдосконалення форм господарства, підвищення продуктивності праці. Саме тоді з'явилися перші металеві вироби – мідні та золоті.

У мідному віці на значній частині України поширилася трипільська культура. У Південній Бессарабії в цей період проживали племена гумельницької культури (назва походить від поселення Гумельниця в Румунії). У першій половині IV тис. до н. е. вони з'явилися на лівому березі Дунаю та заснували десятки поселень на берегах озер Кагул, Ялпуг, Катлабух. Спільні риси обох культур виявляються у зведенні глинобитних жител, землеробстві, скотарстві, а також у виготовленні високоякісного керамічного посуду.

Бронзовий вік – етап подальшого покращення відтворюючих форм господарства. Завдяки вдосконаленню способів пересування водою і сухоходом зростає рухливість населення. У цей період у Дністровсько-Дунайському межиріччі у різні часи мешкали представники катакомбної, багатоваликівської, сабатинівської та білозерської археологічних культур, розвиток яких мав специфічні відмінності. До знахідок сабатинівської та білозерської культур відносять залишки поселень поблизу сіл Болградського, Ізмайльського, Арцизького та Білгород-Дністровського районів.

Останньою добою археологічної періодизації був залізний вік. Характерними ознаками суспільного розвитку цієї доби вважають міграцію населення, посилення торговельних зв'язків, становлення приватної власності, перетворення сім'ї на господарську одиницю, утворення організованих воєнно-політичних об'єднань, зародження державності. Залізний вік також визначається виникненням давньогрецької та давньоримської цивілізацій, які вплинули на інші етнічні спільноти. Це був період формування нових народів, і час, коли почав складатися новий спосіб і стиль життя.

Культурно-історичний процес Бессарабії I тис. до н. е. пов'язаний із племенами фракійців, іраномовних киммерійців, скіфів, сарматів. Великі добре укріплені поселення фракійців з'являються на берегах озер Ялпуг і Кагул. То були центри родоплеменних об'єднань, навколо яких розташовувалися неукріплені поселення. Найбільш яскравою археологічною пам'яткою киммерійців у Нижньому Подунав'ї є Суворівський могильник. У ньому відкрито й досліджено вісім поховань. Найвідоміші зі скіфських могильників Подунав'я знаходяться біля сіл Плавні Ренійського району та Виноградівка Болградського.

В VI ст. до н. е. у Північному Причорномор'ї з'являються грецькі міста-поліси, які відігравали важливу роль у культурних та господарських зв'язках праслов'янських народів з античним світом. Деяко пізніше на березі Дністровського лиману були засновані грецькі міста-поліси Тіра та Ніконій. У цей час, десь у V

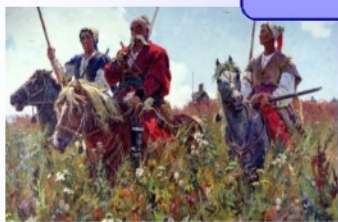
– IV ст. до н. е. в гирлі річки Репіди, притоки Дунаю, грецькі колоністи з Мілета заснували факторію – торгове поселення Антифілу.

У первісності та ранньому середньовіччі на території Бессарабії взаємодіяли між собою культури фракійців, киммерійців, скіфів, сарматів, греків, кельтів, готів, гунів, слов'ян, болгар, волохів, печенігів, половців та інших народів.

У IX-X ст. край входить до складу Першого Болгарського царства, у X ст. – Київської Русі, а потім Галицько-Волинського князівства. В середині XIV ст. територія Бессарабії знаходилася у складі Молдови, а з кінця XV ст. у складі Османської імперії. У 1812 р. межиріччя Дністра і Прута було приєднане до Росії, на цих землях була створена Бессарабська область. У 1856 р. край відійшов до Молдови, а з 1878 по 1918 р. знов перейшов під владу Російської імперії. У 1918 р. Бессарабія була включена до складу королівства Румунії та стала ареною російсько-румунських впливів.

Козацтво в південній частині Бессарабії

Слово «козак» має тюркське озброєний воїн». У так званих згадуються в 1444 р. як «рязанські». Так первісно називали ординських козаків на службі Рязанського князівства – данника ординських царів-ханів. Існує припущення, що багатоманітний етнічний склад козаків – це місцеве населення та переселенці з других областей ординської імперії, що знаходилися на службі у царів-ханів. Скоріш за все, це нащадки різних племен слов'ян, угро-фінів, тюркських племен та народів у складі ординського суспільства. З часом, враховуючи прийняття відносно осілого способу життя в регіоні, формувалися спільноти як-от: «козацьке військо», що мало територіальну ознаку (наприклад: запорізьке, донське, чорноморське, буджакське, усть-дунайське, кубанське та ін.).

походження і означає «вільний кінний «російських літописах» козаки вперше

Таким чином, можна припустити, що «козаки» являли собою своєрідний воєнізований прошарок, не мали конкретної національної належності і достатньо часто виконували військові обов'язки за плату у правителя. Загальновідомо що козацтво – це спосіб життя зі усіма складовими. Головними для козака була власна земля (для полювання, рибальства, землеробства) та воля (свобода дії).

На території південної Бессарабії козаки без конкретизації належності до певного формування за територіальною ознакою чи похідним отаманом, з'явилися в кінці XVI ст., вони здійснювали набіги на поселення буджакських татар і міста, що знаходилися під турецьким володарюванням (Білгород, Кілія, Ізмаїл).

Якщо говорити про перші поселення козаків у Бессарабії, то пріоритет слід віддати козакам-некрасівцям, які приблизно у 1738-1740 рр. оселилися з сім'ями в районі поселення Вилкове, а пізніше переселилися на острови в дельті Дунаю.

За ствердженням деяких істориків, 1776 рік ознаменувався появою запорізьких козаків у районі Вилкове, де вони утворили «Дунайську паланку».

Після знищення російськими військами у 1775 р. Запорізької Січі частина козаків-запорожців з дозволу турецького султана, оселилися на островах у дельті Дунаю, створивши Задунайську Січ. У часи російсько-турецьких воєн XVIII-XIX ст. козаки-некрасівці та козаки-запорожці, які проживали у низов'ях Дунаю, «вірою та правдою» служили турецькому султанові та брали участь у боях, зокрема і з російськими військами. Дуже часто козаки виділяли військові формування для виконання бойових завдань, поставлених турецькою владою на Балканах, в Малій Азії, в Греції.

Під час військових дій у південній Бессарабії (в той час ця місцевість у різних джерелах називалася інакше), козаки взяли участь у битвах з обох ворогуючих сторін. Під час легендарного штурму Ізмаїла у грудні 1790 р. з російської сторони воювало біля 4000 «вірних козаків» Чорноморського козацького війська, козаки Катеринославського козацького війська, Єлизаветградського козацького війська, карабінерних та легкокінних полків, створених з козаків Стародубщини, Полтави, Ніжина, Сум, Києва, Павлограда, біля 8000 козаків Донського козацького війська. Відомо, що в обороні Ізмаїла на стороні турецького війська брали участь кілька десятків козаків-некрасівців та козаків-запорожців. «Турок, який урятувався, перепливши в грудні Дунай за допомогою колоди, доповів про падіння Ізмаїла», з великою імовірністю він міг бути місцевим козаком на турецькій службі, добре знати місцевість, орієнтуватися у плавнях Дунаю, отримати сухий одяг, провезіти від місцевих жителів (старовірів, некрасівців, задунайців).

Під час війни 1806-1812 р. двісті п'ятдесят козаків-некрасівців склали особисту охорону знаменитого коменданта Ізмаїльської фортеці Пегливана-паші. А частина козаків, що проживали у низов'ї Дунаю, перейшла на бік російських військ і з них було сформовано у 1806 р. «Дунайське (Усть-Дунайське, Буджакське) козацьке військо». Тим не менш, військо у 2000 осіб, яке виконало своє першочергове завдання, вже у 1807 р. було ліквідоване російською владою.

Будь-яка війна завжди порушує мирне, розмірене життя місцевого населення, приносячи з собою втрати рідних і близьких, розорення господарства. Люди прагнуть миру будь-яким шляхом. Російська влада, зайнявши південну Бессарабію, стала зазивати козаків-некрасівців та козаків-задунайців переселитися на російську територію, пообіцявши прощення та надання пільг і «вольниці».

Переселенці одержували земельні наділи, їм виділялася деревина для будівництва будинків. У 1814 р. неподалік міста Тучкова, що прилягає до фортеці Ізмаїл, з'являється поселення, яке нині називається Стара Некрасівка, а згодом виникла і Нова Некрасівка. Поселенці втратили статус козаків, ставши старовірами. У 1817 р. з-за Дунаю у Бессарабію переселилися 670 задунайців.

У травні 1828 р. після початку чергової російсько-турецької війни 1500 козаків-задунайців на 42 «чайках» перейшли на бік російських військ, отримали прощення від самого російського імператора Миколи I. Козаки активно брали участь у боях, вказували шляхи, адже добре знали місцевість. Так відтворювалося Дунайське козацьке військо. І знову після виконання бойових завдань козаки стали непотрібними. Козаків-задунайців відправили у Приазов'я, приєднавши до «Азовського козацького війська», а згодом розформували.

У грудні 1844 р. було прийнято Положення про Дунайське козацьке військо, де були прописані його обов'язки: складати авангард регулярних військ у випадку війни, нести прикордонну службу на островах у дельті Дунаю, підтримувати внутрішній порядок в окрузі, виконуючи поліцейські функції. У 1856 (1857) р., після виходу російських військ з частини Бессарабії, Дунайське козацьке військо було переіменоване в Новоросійське й розформоване у 1867 (1869) р. За даними 1858 р. військо налічувало 10 станиць з населенням у 12085 осіб. Козакам надали стан державних селян.

Сьогодні, з великою імовірністю можна вважати минулими козацькими поселеннями села південної Бессарабії: Шевченкове і Приморське Кілійського району; Лиман, Приморське і Білолісся Татарбунарського району; Плахтівка і Миколаївка-Новоросійська Саратського району; Козацьке, Волонтирівка і Старокозаче Білгород-Дністровського району; Стара Некрасівка і Нова Некрасівка Ізмаїльського району. Припускаємо, що окремі козаки із сім'єю оселялися й у інших селах. Адже головним для козака є його земля, де він повний хазяїн, та свобода дії. Цю землю та свободу справжній козак буде захищати завжди.

Взяття Ізмаїла як вирішальний фактор перемоги Російської імперії у війні з Туреччиною 1787-1790 рр.

У військовій справі для того, щоб одержати вирішальну перевагу над ворогом, необхідно лишити його можливості опору. Досягнути цього можна кількома шляхами. Найвдалішими є два з них. Перший – знищити головні сили ворога, другий – захопити ключові території чи опорні пункти супротивника. Під час військових кампаній російсько-турецької війни 1787-1791 рр. головнокомандувач основними силами російської армії Г. О. Потьомкін віддавав перевагу саме другому. За такою системою його світлість князь вирішив діяти і на доленосному етапі війни – в 1790 р.

Напередодні кампанії 1790 р. для Росії склалося дуже складне зовнішнє політичне становище. Війна з Туреччиною тривала вже третій рік. За цей час російські війська оволоділи низкою важливих турецьких фортець (Очаків, Аккерман, Бендери, Хотин та ін.), розгромили ворога під Фокшанами й Римником. Однак усі ці успіхи не давали вирішальної переваги. Крім того, союзники австрійці поспішно заключили з турками Систовський мир. Згідно з одним із його пунктів, австрійці зобов'язалися не пропускати російські війська на територію Валахії. Це означало, що війська Г. О. Потьомкіна могли діяти тільки на невеликій частині, що упиралася в нижню течію Дунаю, між рікою Сірет та узбережжям Чорного моря. А для успіху та кінцевої перемоги над Туреччиною треба було перенести бойові дії з території Бессарабії за Дунай. Це завдання ускладнювалося не тільки невеликою територією для маневру, але й наявністю на Дунаї сильних турецьких укріплень, найбільш міцним з яких була фортеця Ізмаїл.

Новий візир Османської імперії Шериф-паша, передбачивши, що головною метою дій російських військ у кампанії 1790 р. буде Ізмаїл, здійснив усі можливі засоби для її посилення. Французький інженер Де-Лафит-Клове посилив укріплення Ізмаїла та розширив саму фортецю. Гарнізон був збільшений до 30-ти тисяч осіб. Комендантом фортеці призначений Айдос-Мемет-паша. Вся фортеця обнесена глибоким ровом глибиною від 6 до 10 м, який місцями був затоплений дунайською водою. Маючи такі укріплення, Ізмаїл у ті часи вважався неприступною фортецею.

Потьомкін планував спочатку оволодіти невеликими дунайськими фортецями для того, щоб лишити їх можливості надавати допомогу головній турецькій твердині – Ізмаїлу. Для цього частина армії під командуванням І. І. Меллер-Закомельського, що знаходилася у Бессарабії, одержала наказ виступити 11 вересня 1790 р. і зосередитись у Татар-Бунар для наступу на Кілію, Тульчу та Ісакчу. Водночас інший корпус П. С. Потьомкіна (племінник Г. О. Потьомкіна) повинен був концентруватися у верхов'ях озера Ялпуг і вирушити для осади Ізмаїла. І, нарешті, корпус генерал-аншефа О. В. Суворова отримав наказ виступити з Бирлада й оволодіти містами Галац та Браїла.

Таким чином, треба було захоплювати фортеці одна за одною, щоб послабити сили ворожої армії в Ізмаїлі. Для підтримки сухопутних сил уся чорноморська флотилія під командуванням Й. М. де Рибаса одержала наказ форсувати укріплені устя Дунаю.

Вже до 13 листопада 1790 р. російські війська повністю контролювали суднохідну дельту Дунаю, заволодівши головним укріпленням турків. Але невідкореною залишалася головна фортеця – Ізмаїл. Без цього переможне закінчення війни було мрією. Катерина II настійливо рекомендувала Г. О. Потьомкіну: «..обратить все силы, внимание и старание достать мир с турками, без которого не можно отважиться ни на какие предприятия». Тому його світлість князь вирішив не відтягувати взяття Ізмаїла до наступної кампанії.

До середини листопада 1790 року П. С. Потьомкін виконав наказ блокувати фортецю, підійшовши до неї. Сюди ж після взяття Кілії прибула друга частина військ. Слідом за цим, блокуючи фортецю з Дунаю, до Ізмаїла підійшла й флотилія Й. М. де Рибаса. Але всі три групи військ не взаємодіяли між собою, що призвело до повної бездіяльності і втрати часу. В результаті через нестачу провізії та приходу холодів було вирішено відійти від фортеці на зимні квартири.

Дізнавшись про це, Г. О. Потьомкін розлютився і вирішив доручити штурм Ізмаїла більш активному й енергійному О. В. Суворову. Новий командувач прибув у Ізмаїл 2 грудня, й повернув війська на попередні позиції. Він оглянув фортецю і вирішив брати її штурмом.

Здійснивши необхідні приготування, вже 11 грудня 1790 року могутня фортеця була взята під командуванням О. В. Суворова. Таким чином, до кінця 1790 року російські війська захопили головні турецькі укріплення на нижньому Дунаї. Це давало Росії вирішальну перевагу у війні з Османською імперією, в її руках тепер були головні переправи через Дунай, свого роду ключі від Балкан. Російська імперія спокійно могла перенести бойові дії на територію, де турки не були готові виявити супротив. Все це визначало фактичну перемогу Росії у війні. Звичайно, у 1791 році Османська імперія, підтримувана Пруссією, Англією та Голландією, ще намагалася протистояти, однак це вже не мало впливу на результат війни.

Градоначальник Тучков

Під час Російсько-турецької війни 1828-1929 рр. в Ізмаїлі побував імператор Микола I. Ідея створення на півдні Бессарабії градоначальства викликала у нього певний інтерес. Мотивом для цього було зручне стратегічне розташування Ізмаїла, фортеці на Дунаї, а також контроль над виходом у Чорне море. Крім того, маючи порт у дунайській дельті, у мирні часи Ізмаїл міг стати великим центром торгівлі на південно-західному кордоні імперії.

26 вересня 1830 року був виданий указ про встановлення Ізмаїльського градоначальництва. Сюди входили міста Ізмаїл, Рені й Кілія, а також селища Вилкове, Броска, Гасан-Аспаг, Кутурлуй, Кислиця, Муравлівка, Саф'яни, Чамашир, Хаджи-Курду. Це була територія на 250 тис. га із центром у місті Ізмаїлі.

На посаду градоначальника призначили С. О. Тучкова. Це була освічена людина із дворянської сім'ї. Тучков пройшов шлях від сержанта до генерала-полковника. Він був людиною прогресивних поглядів, талановитим літератором, мав інтерес до музики. Видано чотири томи його творів та перекладів. Він особисто знав трьох імператорів, видатних військових, письменників, поетів. Тучков високо цінував правду і дружбу та твердість духу.

Сергій Олексійович у 1809 році став першим комендантом фортеці Ізмаїл. За короткий час він відтворив фортецю й перевтілив її в опорний пункт. Населенню було тісно в стінах фортеці, і Тучков дав дозвіл на будівництво посаду за дві верстви від східних мурів, чим і започаткував розбудову міста. Він особисто вибрав місце, заклав перші будинки для магістрату і градоначальства. 19 вересня 1812 року Сенат видав указ про перейменування фортеці Ізмаїл у місто Тучков. Так воно називалося до кінця 40 років 19 ст. З часом місто стало важливим морським та річковим сполученням на Дунаї. 1818 року місто Тучков стало повітовим. Для управління повітом формуються повітовий і земський суди. В 1830 р. на Бессарабії створюється Ізмаїльське градоначальництво.

Ставши градоначальником, Тучков мав багато обов'язків. Це контроль над діяльністю карантинних, митних закладів; органів міського та сільського самоврядування, портового управління; міської поліції, впорядкування міст та селищ градоначальства; нагляд за належним рівнем поштового сполучення, мостів і переправ; контроль за надходженням державних, міських податків і зборів; охорона санітарного стану міст і сіл; контроль служби комендантів фортець Ізмаїла та Кілії, а також Дунайської флотилії. Особливе значення мав розвиток торгівлі, залучення на постійне місце проживання іноземців, які могли б допомогти розвитку торгівлі, промисловості та ремесел.

Тучков обіймав посаду градоначальника з 1830 до початку 1936 року. За цей період він багато встиг зробити для міста. Суттєво зріс експорт та імпорт товарів. Збільшилась чисельність населення. Активно розбудовували центр Ізмаїла на Дунайському проспекті. Побудували церкви Покрови Пресвятої Богородиці, Миколи Чудотворця, відремонтували Молдавську церкву. З'явилася будівля магістрату й канцелярія градоначальства, центральний бульвар, сади й парки, зростає кількість житлових будинків і лавок.

Велику частину організаційних питань Сергій Олексійович розв'язував особисто, але частину – колегально. У 1834 році після довготривалого листування градоначальника із генерал-губернатором та Міністерством внутрішніх справ у місті була побудована перша лікарня на 30 ліжок. Після спалаху епідемії холери 1831 року це було вкрай необхідно.

Восени 1835 року Тучков подав рапорт про звільнення, через погіршення стану здоров'я (йому на той час було 68 років) і виїхав

до Москви.

За матеріалами статті Огнєва І. «Коли в Ізмаїлі було градоначальство...»

Ізмаїл

Ізмаїл знаходиться на березі ріки Дунай, оспіваної в піснях, поезії. Місто-порт з поліетнічним населенням: тут живуть українці, болгары, росіяни, молдавани та представники ще кількох десятків національностей. Історія міста теж багатонаціональна. Моя перша подорож до Ізмаїла сталася влітку 2014 року: я подавала документи до Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Коли маршрутне таксі заїхало у місто, то перше що впадало у вічі – це велика кількість приватних будинків та дуже багато зелені. Вже пізніше я дізналася, що Ізмаїл входить до десяти найзеленіших міст України. Далі мою увагу привернула велика площа, з яскравими квітами на клумбах. На мій погляд, все було зроблено дуже естетично.

Окрема тема – це мешканці міста. Люди, з якими мені довелося спілкуватися, виявилися привітними, доброзичливими та приязними. Якщо ви заблукали, або просто потребуєте допомоги – ви завжди її отримаєте.

Блукаючи вулицями міста, я зрозуміла, що тут гарний і дбайливий господар. Ізмаїл чистий та доглянутий.

Виходячи на вулицю, я завжди почуваю себе комфортно. У кожної людини, крім рідної країни, є ще мала Батьківщина. Це місто або село, в якому ти народився, твоя вулиця, дім – все те, що найближче серцю. Ізмаїл став для мене рідним, такою собі другою малою батьківщиною.

Тут я знайшла багато друзів і радію від того, що доля подарувала мені можливість бути частиною цього чарівного міста, познайомитися з його культурою. Кожен, хто хоч раз побував в Ізмаїлі, надовго запам'ятає його тіністі вулички, старовинні маєтки, широкі проспекти і величезне сонце, яке дивовижним чином щовечора сідає в Дунай.

Студентка III курсу факультету іноземних мов
Гаврилова Ю.

Прекрасне місто Ізмаїл!

Про місто Ізмаїл знаю давно, проте не була постійним його жителем. А цього літа серед багатьох міст України зробила вибір на користь Ізмаїла і вступила на перший курс Ізмаїльського державного гуманітарного університету, чим дуже пишаюся. Відомо, що Ізмаїльський державний гуманітарний університет – центр освіти, науки і культури Українського Подунав'я, заснування якого почалося в далекому 1940 році, ХХ-го століття. А 23 вересня 2016 року університет святкував 60 річницю одного з найперших факультетів, тепер мого рідного факультету – педагогічного. Яким яскравим було свято Ювілею!!! Удвічі приємно, що ми стали першокурсниками в такий знаменний рік. Не можу не сказати про саме місто. Ах, Ізмаїл! Який же ти прекрасний! Це місто з дуже цікавою історією. А зануритися в ті історичні періоди, можна відвідавши Діораму «Штурм Ізмаїла», Ізмаїльський історичний музей імені О. В. Суворова, фортецю Ізмаїл. Особливе враження справили на мене Покровський собор – головний храм міста; пам'ятник великому полководцеві О. В. Суворову, встановлений на центральному проспекті міста. Коли мене запитують про Ізмаїл, завжди говорю: «Чистий, затишний, упорядкований, місто з особливою аурою». У цьому придунайському куточку Бессарабії приємно прогулятися набережною, спостерігати красу фонтанів, парків, скверів, проспектів. Я б назвала Ізмаїл містом, яке купається в зелені і кольорах. Радують око красиві клумби з квітами, каштани, клени, берези, старі дуби. Вечорами на проспекті Суворова людно: діти катаються на роликах, матусі прогулюються з малюками. Йдучи з друзями вулицями міста, не тільки відпочиваєш, але й наповнюєшся неймовірною енергією і позитивом. Словом, з кожним днем Ізмаїл стає все дорожчим моєму серцю.

Студентка I курсу педагогічного факультету
Бурка Н.

Жизни истоки (Гимн Измаилу)

Кто-то скажет, что жизнь начиналась на Ближнем Востоке,
Кто-то ищет в Америке Северной жизни истоки,
Или там, где в обнимку со звездами спят Гималаи,
Но истоки ее, несомненно, на Нижнем Дунае.

Припев:

Измаил – запевае протяжный гудок парохода,
Измаил – повторяют собора Покровского своды,
Измаил – в ритме вальса кружат листья южного сада,
Измаил, ты душе моей крылья, а сердцу отрада.

Волны памяти, будто бы волны реки многофлажной,
Омывают все то, что так дорого, близко и важно,
Воскрешают знакомые лица, забытые встречи,
Мимо всадника в бронзе дают прогуляться под вечер.

Припев.

На буджакских базарах довольно легко научиться
Языкам, что подобны и надобны странникам-птицам:
Здесь молдавский порхает свободно, а там – гагаузский,
И зовут за собой украинский, болгарский и русский.

Припев.

Тот, кто гостем в Краю Придунайском бывал хоть однажды,
Подтвердит, что увидеть и плавни, и степь должен каждый,
Кто отведал напиток богов – бессарабские вина,
Для того по колено моря и по силам вершины.

Припев.

Сергей Лёвин 1992, 2003 г.

***

Где трезубец Дуная вонзается в Черное море... (Малая родина)

Где трезубец Дуная вонзается в Черное море,
Наготы не скрывая, пьет солнце настойку небес,
Я оставил себя без забот, без нужды и без горя,
Я оставил здесь мир без вражды и насилия без.

Он – как завязь души, вот и тянет сюда все сильнее,
В это буйство садов и спокойствие южных полей,
К этим искрам сердец: уберечься – пустая затея,
В этот стусок эпох и смешение судеб-кровей.

Может быть, потому в Измаил вновь и вновь
возвращаюсь

И богов быть добрее к нему неустанно молю,
Может быть, оттого я здесь будто бы снова рождаюсь
И, как все, что впервые, его так безумно люблю.

Сергей Лёвин, 1995 г.

Izmail

Embroidered with vineyards and sunflower fields
There lies Bessarabia on the banks of the Danube.
And if traveling for leisure – to you – appeals,
Come to our quiet Izmail area.

The old Turkish fortress was attacked by Suvorov,
Muslims departed while Christians stayed.
And the history mingles with present-day hope
That the life in my city will never derail.

It's a city of sailors, travelers' souls,
There's nothing like home – they always come back
To the place of hot sunshine, good wine, cozy homes -
The beginning and end of their difficult trek.

It's the city of blooming beautiful flowers –
Tulips, roses, asters and cupid's delight.
We have wonderful lakes for fishing for hours.
The waters are rich in perches and pikes.

Yalpug, Kugurlui and surrounding Plavni
Give you excellent chances to rest and to hunt.
We have roes and boars, woodcocks and – I love it –
When the game is your meal – maybe ringdove or punt.

Oh, the spring is enchanting – when chestnuts are blooming,
Poplar trees waving farewell, reaching clear blue sky,
Youngsters kissing in parks, dreaming and mooning,
And the prayers from churches going far, rising high.

Шиляева Т. В.

викладач кафедри англійської мови

***

Скільки я по землі мандрував,
Скільки вірних шляхів торував,
Та дунайські омріяні хвилі
Я з найдальших доріг наслухав.
І степи, й величаві лани,
І лимани, й рибальські човни,
І міста славнозвісні, і села
Прилітали й тривожили сни.

Михайло Василюк

***

Край привольный! Здесь, в дельте Дуная,
Слишком много сошлось и сплелось.
Доля-долюшка наша земная,
Где ж проходит душевная ось?
В Придунайских краях многоплемья,
Иль в далёкой, давнишней стране,
Где в пустыне – моё откровенье,
Город детства – как в сказочном сне.

Евгений Маслов

Нові надходження

Збірник документів, присвячених діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету – це унікальне видання.

Найстаріший вищий навчальний заклад Українського Подунав'я має багату історію та традиції. З університетом пов'язані долі тисяч людей. Розпочавши свою роботу у 1940 році як Аккерманський учительський інститут, заклад у своєму розвитку пережив декілька важливих етапів: переїзд до м. Ізмаїла і формування тут Ізмаїльського учительського інституту, перетворення його на Ізмаїльський педагогічний інститут, урешті-решт, отримання статусу університету. Виш концентрує значний науковий, творчий, інтелектуальний потенціал. Він завжди у русі, реагуючи на виклики часу.

До двох томів збірника увійшли матеріали 1940-1990 років. Основний масив документів для публікації було відібрано упорядниками в архіві Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Критеріями відбору матеріалу стали репрезентативність історичної епохи, основних віх реорганізації та діяльності ВНЗ, інформативності щодо викладачів і студентів. Матеріал розподілено за хронологічним принципом. Збірник включає документи про кадровий склад, контингент студентів, науково-дослідну роботу викладачів і студентів, матеріально-господарську, культурно-виховну роботу тощо.

Окремим блоком у виданні представлено уривок рукописної наукової праці В. А. Кокоша «История Измаильского педагогического института» (1967 р.).

Колектив укладачів планує продовжити роботу і в майбутньому видати ще один том збірника документів з історії Ізмаїльського державного гуманітарного університету від 1991 по 2015 рік.

